

NACIONALINĒ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

BENDROJO UGDYMO
DALYKŪ VADOVĒLIŅ,
IŠLEISTŪ 2008–2021 METAIS,
APŽVALGA

BENDROJO UGDYMO DALYKŲ VADOVĖLIŲ, IŠLEISTŲ 2008–2021 METAIS, APŽVALGA

Apžvalgos tikslas – informuoti švietimo bendruomenę ir leidėjus apie bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių (toliau – vadovėlis) pasiūlos pokyčius ir pasirinkimo galimybes.

Apžvalga parengta remiantis Švietimo portalo *Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių duomenų bazėje*¹ (toliau – vadovėlių duomenų bazė) esančiais duomenimis apie vadovėlius ir Nacionalinės švietimo agentūros parengta *Bendrojo ugdymo mokyklų skelbiamos informacijos, kiek ir kokių vadovėlių bei mokymo priemonių įsigijo per 2020 metus, apžvalga* (toliau – bendrojo ugdymo mokyklų skelbiamos informacijos apžvalga).

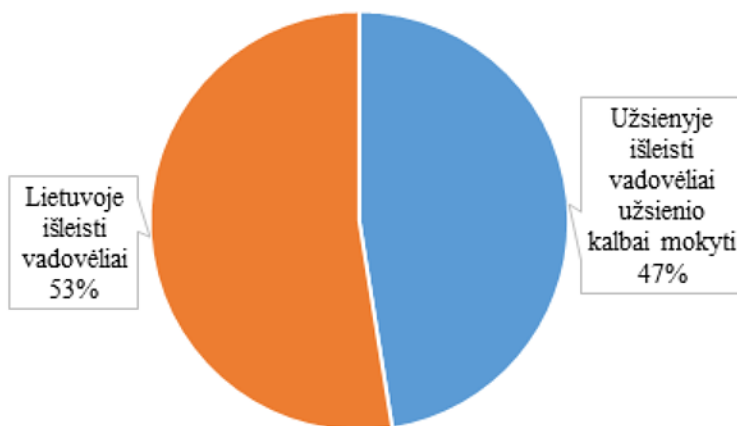
Apžvalgoje vartojamos sąvokos atitinka *Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos apraše*, patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. birželio 26 d. įsakymu Nr. V-755 „Dėl Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašo patvirtinimo“, vartojamas sąvokas.

VADOVĖLIŲ PASIŪLA

Lietuvos mokyklos šiandien gali naudotis 853 vadovėliais², išleistais 2008–2021 metais: 448 Lietuvoje išleistais skirtingų dalykų vadovėliais ir 405 užsienyje išleistais vadovėliais, skirtais užsienio kalboms mokytis. Didelė mokyklose naudojamų vadovėlių dalis yra išleista užsienio leidyklų ir skirta užsienio kalboms mokytis (1 pav.).

1 paveikslas.

Lietuvoje ir užsienyje išleisti vadovėliai 2008–2021 metais.

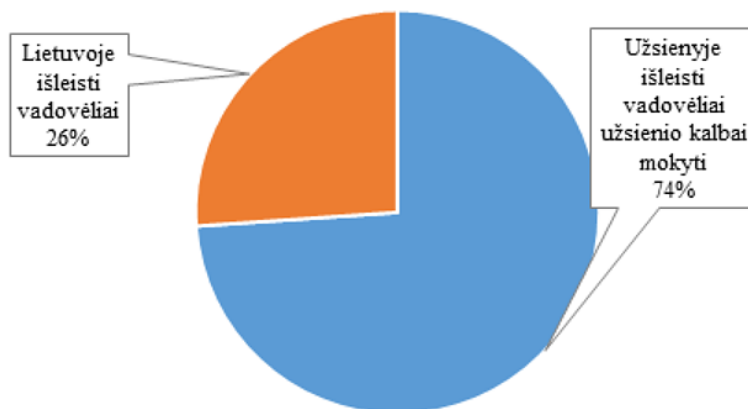
¹ <https://www.emokykla.lt/bendrasis/vadoveliai>.

² Vadovėlių duomenų bazėje pateikiama informacija apie kiekvieną vadovėlio dalį atskirai, todėl įrašų skaičius yra didesnis nei apžvalgoje pateikiamas vadovėlių skaičius. Apžvalgoje pateikiama informacija apie kiekvieną vadovėlį, neskaičiuojant jo dalių atskirai.

2020–2021 metais vadovėlių duomenų bazėje buvo pateikta informacija apie 22 naujus vadovėlius: apie 16 užsienyje išleistų vadovėlių užsienio kalboms mokytis ir 6 Lietuvoje išleistus skirtingų dalykų vadovėlius (3 – matematikos, 1 – pasaulio pažinimo, 1 – kūno kultūros, 1 – užsienio kalbos) (2 pav.).

2 paveikslas.

Lietuvoje ir užsienyje išleisti vadovėliai 2020–2021 metais.

Atkreiptinas dėmesys, kad informacija apie vadovėlius, išleistus 1990–2007 metais, perkelta į vadovėlių duomenų bazės archyvą³.

Remiantis bendrojo ugdymo mokyklų skelbiamos informacijos apžvalga, galima teigti, kad 2020 metais informaciją apie įsigytus vadovėlius ir mokymo priemones skelbė 14,9 proc. mokyklų. Dėl šios priežasties pateikti duomenys neatspindi tikrosios padėties. Informaciją pateikusioms bendrojo ugdymo mokykloms iš pirktų priemonių aktualiausi buvo lietuvių kalbos vadovėliai, jų nupirka 21 222 vnt., ir matematikos dalykui mokytis skirti vadovėliai, jų nupirka 16 793 vnt. Mažiausiai įsigyta vadovėlių, skirtų dailės ir technologijų dalykui 1–4 kl., – 18 vnt., pilietiškumo pagrindų dalykui – 73 vnt. bei ekonomikos ir verslumo dalykui – 124 vnt.

Tautinių mažumų gimtosios kalbos vadovėliai

Mokiniai, besimokantys mokyklose tautinių mažumų mokomosiomis kalbomis, vis dar nepakankamai aprūpinami gimtosios kalbos (lenkų, rusų, baltarusių) vadovėliais (1 lentelė ir 3 pav.). Šių vadovėlių rinka išlieka labai nedidelė, todėl jų leidimo tiražai maži, o kaina aukštesnė nei vadovėlių lietuvių kalba. Remiantis vadovėlių duomenų bazės duomenimis, iki 2021 metų naujų vadovėlių, skirtų tautinių mažumų mokykloms gimtajai kalbai mokytis, neišleista. Nacionalinė švietimo agentūra, siekdama spręsti mokyklų, kuriose mokomasi tautinių mažumų kalba, aprūpinimo gimtosios kalbos vadovėliais problemą, sudarė darbo grupę tautinių mažumų gimtosios kalbos pradinio ugdymo vadovėlių pirkimo dokumentams parengti, kad būtų įsigytos vadovėlių parengimo ar adaptavimo ir išleidimo paslaugos.

³ <https://www.emokykla.lt/titulinis/pradzia/atnaujinta-informacija-apie-vadovelius-duomenu-bazeje/45775?home=true>.

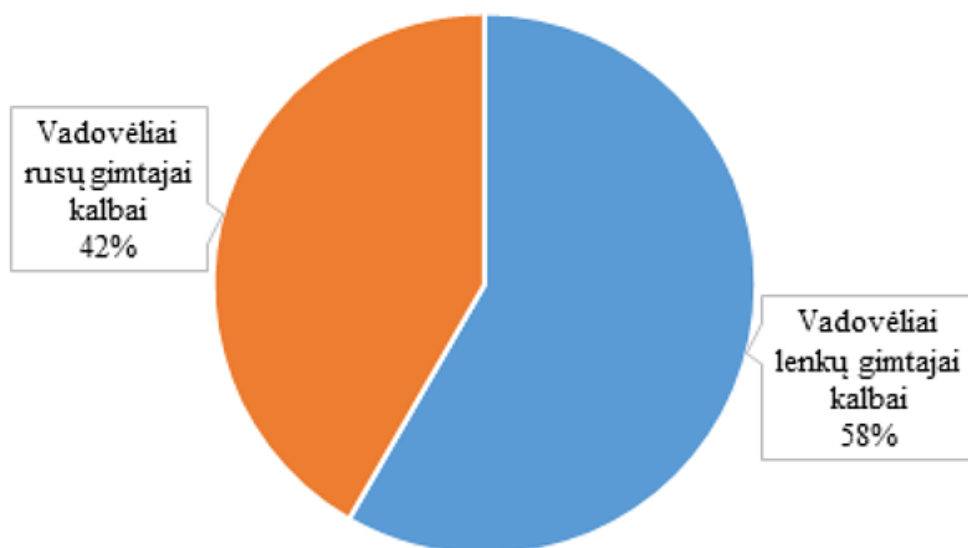
1 lentelė.

Tautinių mažumų gimtosios kalbos vadovėliai 2008–2021 metais.

Klasė Dalykas	1 klasė	2 klasė	3 klasė	4 klasė	5 klasė	6 klasė	7 klasė	8 klasė	9 klasė	10 klasė	11 klasė	12 klasė
Gimtoji kalba (lenkų)	Nėra	Nėra	Nėra	1	1	1	1	2	Nėra	1	Nėra	Nėra
Gimtoji kalba (rusų)	Nėra	Nėra	1	1	1	1	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra
Gimtoji kalba (baltarusių)	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra

3 paveikslas.

Lenkų, rusų ir baltarusių gimtosios kalbos vadovėliai 2008–2021 metais.

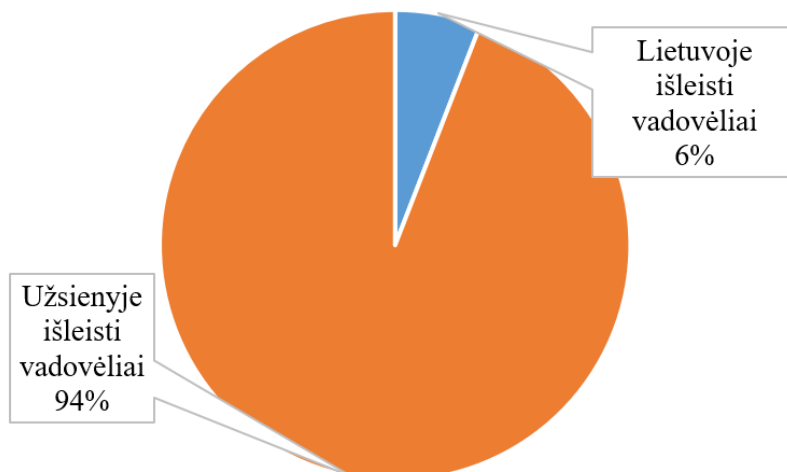

Vadovėliai užsienio kalboms mokytis

Išanalizavus vadovėlių duomenų bazėje pateiktą informaciją nuo 2008 metų, galima teigti, kad užsienio kalboms mokytis yra parengti 444 vadovėliai: 39 vadovėliai išleisti Lietuvoje ir 405 – užsienyje. 2020–2021 metais išleista 17 naujų vadovėlių užsienio kalboms mokytis, iš jų 1 išleistas Lietuvoje, 16 – užsienyje (4 pav.).

4 paveikslas.

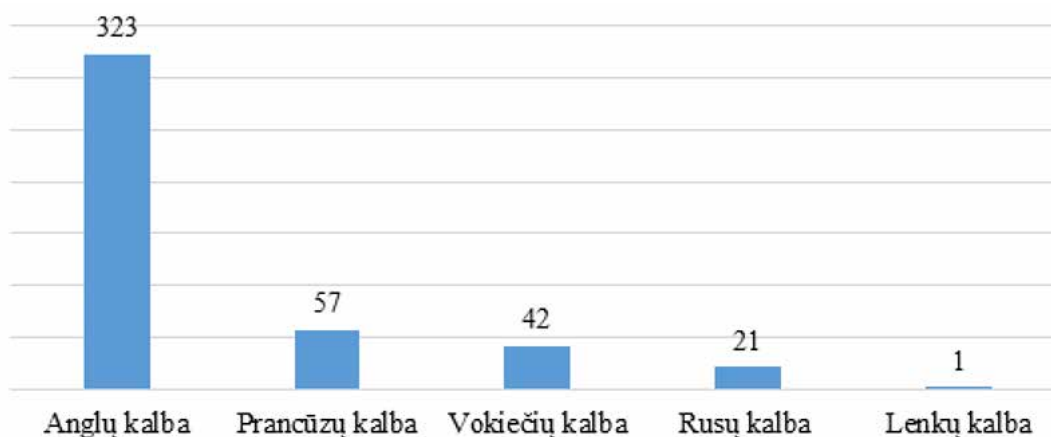
Lietuvoje ir užsienyje išleisti vadovėliai užsienio kalboms mokytis 2020–2021 metais.

Didžiausias išlieka anglų kalbos vadovėlių pasirinkimas, mokyklos gali rinktis iš 323 vadovėlių (iš jų 13 anglų kalbos vadovėlių išleista Lietuvoje). Mažesnis kiekis yra prancūzų kalbos vadovėlių – 57, vokiečių kalbos – 42, rusų kalbos – 21, lenkų kalbos – 1 (5 pav.). Tikėtina, kad anglų kalbos vadovėlių pasiūla yra didesnė todėl, kad didelė mokinių dalis renkasi mokytis šią kalbą kaip pirmąją užsienio kalbą.

5 paveikslas.

Užsienio kalbų vadovėlių (vnt.) pasiūla 2008–2021 metais.

Užsienio kalbų vadovėlius Lietuvoje platina 10 užsienio leidyklų atstovybių, Lietuvoje užsienio kalbų vadovėlius leidžia 2 leidyklos. Už užsienyje išleisto vadovėlio užsienio kalbai mokytis kokybę ir vertinimą atsako vadovėlių platintojai. Jie taip pat užtikrina, kad vadovėlio užsienio kalbai mokytis turinys atitiktų pagrindines demokratinės visuomenės vertybes, neprieštarautų Lietuvos Respublikos teisės aktams, būtų nešališkas lyties, amžiaus, negalios, gebėjimų, socialinės padėties, rasės, tautybės, etninės priklausomybės, kilmės, kalbos, religijos, tikėjimo, lytinės orientacijos, įsitikinimų ar pažiūrų atžvilgiu.

Kitų dalykų vadovėliai lietuvių kalba

Išanalizavus vadovėlių duomenų bazėje esančius įrašus apie pradinio ugdymo vadovėlius nuo 2008 iki 2021 metų, galima teigti, kad yra parengti beveik visų dalykų vadovėliai, skirti mokomiešiams pradinio ugdymo dalykams (2 lentelė). Daugiausia parengta matematikos, lietuvių kalbos ir literatūros vadovėlių. Stinga vadovėlių žmogaus saugai mokytis, tačiau žmogaus saugos ugdymas remiasi įvairių ugdymo sričių ir mokomųjų dalykų žiniomis, gebėjimais ir patirtimi ir yra integruojamas į kitus dalykus.

2 lentelė.

Pradinio ugdymo vadovėliai (vnt.) 2008–2021 metais.

Dalykai	1 klasė	2 klasė	3 klasė	4 klasė
Tikyba	1	1	Nėra	Nėra
Etika	1	1	1	1
Lietuvių kalba ir literatūra	5	4	4	3
Matematika	7	6	6	7
Pasaulio pažinimas	4	2	2	3
Dailė ir technologijos	1	1	Nėra	1
Muzika	1	2	2	2
Kūno kultūra	1	1	1	1
Integruotas ugdymas	1	1	1	1
Žmogaus sauga	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra

2008–2021 metais daugiausia išleista mokomiešiams pagrindinio ugdymo dalykams skirtų vadovėlių. Didžiausia pasiūla – lietuvių kalbos ir literatūros vadovėlių, neparengta nė vieno fizinio ugdymo ir žmogaus saugos vadovėlio (3 lentelė).

3 lentelė.

Pagrindinio ugdymo vadovėliai (vnt.) 2008–2021 metais.

Dalykai	5 klasė	6 klasė	7 klasė	8 klasė	9 klasė	10 klasė
Tikyba	1	Nėra	1	1	1	Nėra
Etika	1	2	2	1	1	1
Lietuvių kalba ir literatūra	10	11	11	9	11	10
Matematika	3	3	3	4	4	3
Informacinės technologijos	1	1	3	3	7	7
Gamta ir žmogus	2	3	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko
Biologija	Nesimoko	Nesimoko	3	4	3	3
Chemija	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko	2	1	2
Fizika	Nesimoko	Nesimoko	2	2	3	2
Istorija	3	3	5	5	5	3

Pilietiškumo pagrindai	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko	2	3
Geografija	Nesimoko	4	3	3	1	2
Ekonomika ir verslumas	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko	3	3
Dailė	2	2	1	1	1	1
Muzika	1	1	1	1	1	1
Technologijos	2	2	4	4	4	4
Psichologija	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko	Nesimoko	1	1
Fizinis ugdymas	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra
Žmogaus sauga	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra	Nėra

Mokantis pagal vidurinio ugdymo programas, atsiranda privalomų mokytis dalykų, privalomų pasirenkamųjų ir pasirenkamųjų dalykų. Tikėtina, kad tai svarbus aspektas, lemiantis vidurinio ugdymo dalykams skirtų vadovėlių poreikį ir pasiūlą. Remiantis vadovėlių duomenų bazės įrašais, 2008–2021 metais daugiausia vadovėlių parengta privalomiems ir privalomiems pasirenkamiesiems dalykams, o vadovėlių pasirenkamiesiems dalykams itin mažai (4 lentelė). Esant mažesnei vadovėlių pasiūlai, mokytojai, atsižvelgdami į mokinių poreikius, gali rinktis ir kitas mokymo priemones.

4 lentelė.

Vidurinio ugdymo vadovėliai (vnt.) 2008–2021 metais.

Dalykai	11 klasė	12 klasė
Tikyba	1	1
Etika	Nėra	Nėra
Lietuvių kalba ir literatūra	4	4
Istorija	8	6
Geografija	3	3
Integruotas istorijos ir geografijos kursas	Nėra	Nėra
Teisė	Nėra	Nėra
Filosofija	Nėra	Nėra
Matematika	4	4
Informacinės technologijos	5	5
Biologija	3	3
Fizika	6	6
Chemija	1	1
Integruotas gamtos mokslų kursas	Nėra	Nėra
Dailė	Nėra	Nėra
Muzika	Nėra	Nėra
Teatras	Nėra	Nėra
Šokis	Nėra	Nėra
Menų pažinimas	Nėra	Nėra
Kompiuterinės muzikos technologijos	Nėra	Nėra
Grafinis dizainas	Nėra	Nėra
Fotografija	Nėra	Nėra

Filmų kūrimas	1	1
Technologijos	1	1
Ekonomika ir verslumas	1	1
Integruotas menų ir technologijų kursas	Nėra	Nėra
Fizinis ugdymas	Nėra	Nėra
Psichologija	1	1
Žmogaus sauga	Nėra	Nėra

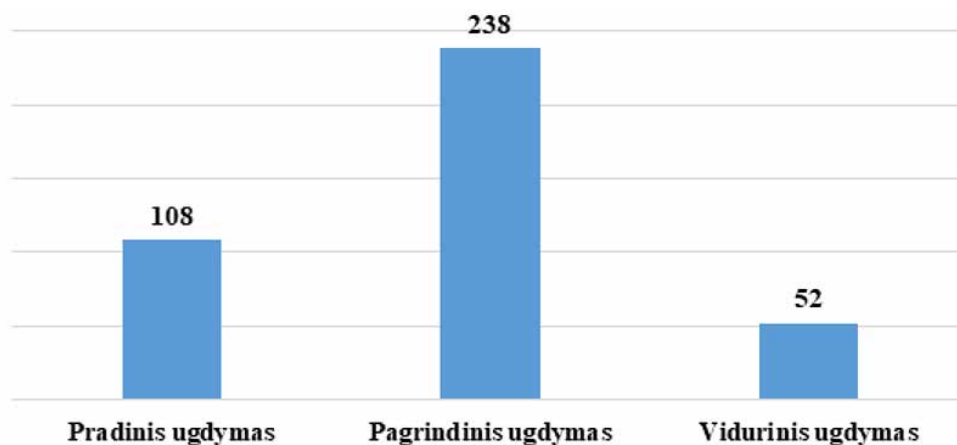
APIBENDRINIMAS

Lietuvos mokyklos šiandien gali naudotis 853 vadovėliais, išleistais 2008–2021 metais. Didelė mokyklose naudojamų vadovėlių dalis yra išleista užsienio leidyklų ir skirta užsienio kalboms mokytis.

Apžvelgus ir palyginus vadovėlių duomenų bazėje esančią informaciją, galima teigti, kad daugiausia 2008–2021 metais išleista pagrindinio ugdymo dalykams skirtų vadovėlių, mažiausiai – vidurinio ugdymo dalykams (6 pav.).

6 paveikslas.

Išleista vadovėlių pagal ugdymo pakopas (vnt.) 2008–2021 metais

2020–2021 metais išleisti 22 vadovėliai: 17 vadovėlių užsienio kalboms mokytis ir 5 skirtingų dalykų vadovėliai (3 – matematikos, 1 – pasaulio pažinimo, 1 – kūno kultūros). Lyginant vadovėlių leidybą pagal ugdymo pakopas (7 pradinio ugdymo, 11 pagrindinio ugdymo ir 4 vidurinio ugdymo vadovėliai), akivaizdu, kad daugiausia išleista pagrindinio ugdymo dalykams skirtų vadovėlių.

2020 metais bendrojo ugdymo mokyklos įsigijo daugiausia lietuvių kalbos ir matematikos dalykų vadovėlių. Mažiausiai įsigyta dailės ir technologijų, pilietiškumo pagrindų bei ekonomikos ir verslumo dalykams mokytis skirtų vadovėlių.

Atkreiptinas dėmesys, kad vadovėlis, ilgą laiką buvęs pagrindine mokymo priemone, šiandien tampa tik viena iš jų. Mokytojas, atsižvelgdamas į mokinių poreikius, turi teisę, kuri įtvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, pasirinkti pedagoginės veiklos būdus ir formas, kad užtikrintų geros kokybės ugdymą. Esant mažesnei vadovėlių pasiūlai, mokytojai gali rinktis iš skaitmeninių mokymo priemonių, kurių sąrašą galima rasti *Švietimo portalo informacinėje sistemoje*⁴.

Atnaujinus bendrąsias programas, svarbu, kad ir vadovėlių medžiaga būtų pritaikyta siekti atnaujintose dalykų bendrosiose programose įvardytų tikslų ir uždavinių, ugdyti jose numatytas mokinių kompetencijas ir pasiekimus bei atitikti jose apibrėžtą mokymosi turinį. Vadovėlių leidėjai per metus nuo atnaujintų bendrųjų programų patvirtinimo įvertins išleistus vadovėlius ir prireikus koreguos jų turinį arba rengs naujus. Mokyklos bus informuotos, kad bus vertinama visų vadovėlių, esančių vadovėlių duomenų bazėje, atitiktis atnaujintoms bendrosioms programoms, ir informacija apie juos bus skelbiama vadovėlių duomenų bazėje.

Nacionalinė švietimo agentūra
Mokymo priemonių sklaidos skyrius

⁴ <https://www.emokykla.lt/nuotolinis/skaitmenines-mokymo-priemones>.